

Jumalateenistus Nõos P, 05.04.26 kl 11, I ülestõusmispüha, Martin Lipu päev

Lektsioonid: 1Kr 15:12–22; Jh 20:1–10

Pihikõne: peapiiskopi karjasekirja alusel

Jutlus: Ho 6:1–3

Laulud: 113 (1–3); 386 (1–4)

Tulge, pöördugem Issanda poole, sest tema on meid murdnud ja tema parandab meid; tema on meid lõõnud ja tema seob meid! Tema teeb meid elavaks kahe päevaga, kolmandal päeval aitab ta meid üles ja me võime elada tema palge ees. Tundkem siis, püüdkem tunda Issandat: ta tuleb nagu ilus koidupuna; ta tuleb meile nagu vihm, otsekui kevadine vihm, mis niisutab maad.

Täna I ülestõusmispüha jumalateenistusel kõlab palju muusikat. See on mõistetav seetõttu, et rõõm Jeesuse Kristuse ülestõusmisest väljendub iseäranis hästi lauluna. Samuti on selle põhjuseks tänane Martin Lipu päev – on ju 13-st täna I ülestõusmispüha kõlavast koorilaulust viis loodud meie koguduse legendaarse vaimuliku, luuletaja, kirikuloolase ja suguvõsauuriija Martin Lipu tekstidele, kui mitte arvestada kahte ühislaulu, mis on samuti Martin Lipu sulest.

Olen tihti mõelnud, et mõistan oma varasema muusikalise tegevuse tõttu muusikat paremini kui teoloogiat ja püüan kirikutööd teha muusika toel. Kas see on ühele kirikuõpetajale päris õige tee, ei tea. Lohutan end vahel sellega, et hilisbarokis oligi kombeks, et kirikukantaate, mille loojana tunneme eriti hästi J. S. Bachit, esitati justnimelt jumalateenistuse käigus ja need pidid täiendama jutluse sõnumit.

Ka täna rikkalikku muusikaosa võiks tõlgendada omalaadse kantaadina. Mõtlesin siiski, et teen täna jutluses vastupidi: püüan jutluse kaudu abistada muusika mõistmist, muidugi teoloogilise prisma läbi. Ja Martin Lipu päeva puhul teeksin seda tema luuletuste alusel, mida esitab pärast jutlust lauluvormis Otepää koguduse ansambel. Neel laulud pärinevad Martin Lipu viimasest luulekogust „Hilised õied”, kuhu on koondatud tema luuletused 1910–1922. See kogu oli aastani 2021 käsikirjas ja selle kogu andis trükisena välja meie Nõo koguduse eesotsas Mare ja Madis Kanarbikuga. Tsükkel, millest need laulud pärinevad, ongi pühendatud Mare ja Madis Kanarbikule. Esimene luuletus „Suveõöl” väljendab ühte harrast suvist hetke, õigemini luuletaja mälestust sellest, kuna luuletus on dateeritud 05.10.1915. Saame teada, et pärnad on õitsele läinud, seega on tegemist ehk lühikese juuliõoga, võib-olla saabuva õoga, sest Lipp mainib ehapuna. Linnulaul on igatahes vaibunud. Tegevus toimub järve ääres, mille peegelsiledalt pinnalt peegelduvad vastu üha süttivad taevatähed. Järve äärest, kus luuletaja seisab, on näha rohkemgi kallast, sest autor näeb puude vahelt oma armastatu aknast tuld vilkumas.

Pean tunnistama, et kujutan selles luuletuses väljendatud looduspilti hästi ette. Millegipärast seostub mul see Kiidjärve järvega, mis vastab hästi Lipu kirjeldusele. Seal mõnesaja meetri kaugusel elas 1915. aastal mu vanaema perekond, vanaema oli seal sündinud ja sai 1915. aasta juulis neljaseks.

Luuletus on, lisaks kaunile looduskirjeldusele, ka usuliselt ülesehitav, kristlik luule, sest luuletaja võrdleb vaikinud ilmamaad vaga palvekojaga ning looduse ilu ja südames elav armastus teeb luuletajal silma märjaks. Huulile kipuvad palvesõnad: „Oh Isa, see õites uinuv maa Kõik on su jälge ase, Sää! leida väsinud rändaja Ka puhkepaika lase!”

Kas ei võiks siin näha seost Taaveti lauluga nr 19, mille teises salmis öeldakse: „Taevad jutustavad Jumala au ja taevaaoitus kuulutab tema kätetööd. Päev peab päevale kõnet ja öö kuulutab ööle Jumala tarkust.” Ja psalmi lõpus s 15 on sõnad: „Olgu sulle meelepärased mu suu kõned ja mu südame mõtlemised sinu ees, Issand, mu kalju ja mu lunastaja!” Kuningas Taavet palub, et tema kõne ja meel oleksid Jumalale meelepärased, sest tal on lootus Jumala lunastusele. Midagi sarnast mõtleb ehk ka Martin Lipp, sest ehkki puhkepaigana väsinud rändajale võib mõista ka kodumaa mulda, näib siiski tõenäolisem, et luuletaja ihkab puhata selles Jumala palvekojas, mille üks, kaduv osa on küll nähtav loodus, kuid teine, igavene osa on taevariik.

Kiidetud olgu Jeesus Kristus, kelle surmuist ülestõusmisega on luuletajal ja meil võimalus midagi sellist paluda, konkreetsemalt kui seda oskas teha kuningas Taavet oma psalmis!

Järgmine luuletus kannab pealkirja „Mets sureb”. Jällegi on tegemist vaid meenutusega hilissügisest, kuna luuletus on dateeritud 31.01.1919. Varane hall ja sügistormid on lehed puudelt langetanud, võib-olla on tegu novembri algusega. Luuletajal on vilu. Mitte ainult füüsiliselt, vaid ka, ja ehk eelkõige, hingeliselt. Näib, et Martin Lipp mõtleb oma 65. eluaastal oma elu ja annete järkjärgulisele hääbumisele: noorus ja jõud hakkavad närtsima. Ja isegi armastus, mis suudab inimese südant igas vanuses lõkkel hoida, hakkab kustuma.

Lisaks peab mainima, et Eestis käis selle luuletuse tegevuse ja üleskirjutamise aegu parajasti Vabadussõda, luuletus on kirjutatud samal päeval, mil Valga lähedal toimus Paju lahing. Küllap lisavad sellele sügismälestusele ängi ka mõtted käimasolevast sõjast (üks mõjuta meiegi mõtteid ju Ukrainas käiv sõda, ehkki see ei toimu Eesti pinnal, nagu tookord Martin Lipu päevil). Ka tervis polnud Lipul vanemas eas kõige parem ja üks seegi võib luuletaja mõtteile oma pitseri anda.

Ent siis toimub luuletuses järsku meeleolumuutus. Luuletaja kuuleb oma pea kohal lahkuva luigeparve häält (see kinnitab toimumishetke novembri algul, kui veekogud hakkavad tasapisi jäätuma). Luik, kelle hääl luuletaja kõrvu kostab, näib luuletajale sõnumitoojana „ülevasest ilmast” ja viib ta mõtte hoopis teistele radadele. Luigelaul on (küll poetilise sümbolina lõpust ja kaduvusest) ühe uskliku inimese jaoks märk ka taevariigist, mis pole enam teab kui kaugel.

Luuletaja hüüab: „Hing ärka, sul on sihid ka, Mis kõrgele sind viivad, Ja ära ilmas sa unusta, Ka sul on tiivad, on tiivad!” Mõni noorem inimene võiks nii õhata oma karjääri edenedes, kuid vananev kirikuõpetajast luuletaja mõtleb nende sihtide all arvatavasti ikkagi eluaset taevase Isa juures. Võib-olla midagi sellist nagu ütleb apostel Paulus Fl 1:23: „Ma himustan siit lahkuda ja olla Kristusega, sest see on väga palju parem...” Uskliku inimese hinge siht on taevas ja see Jumala juurde pürgiv hing on inimese jaoks tiibadeks, mis ei luba ka muredes alla vanduda kaduvuse ängile.

Tänu Sulle, Issand Kristus, et hing teab nüüd, kuhu pürgida, sest Sina oled oma surnuist ülestõusmisega selle tee ette näidanud!

Kolmas luuletus kannab nime „Ilm on nii külm!”, loodud 13.09.1913. Oma elumälestustes kurdab Martin Lipp, et on pidanud läbi elama halba kohtlemist nii poliitilistelt vastastelt kui luulekriitikuilt. Luuletaja on tunda saanud armutust, kurje keeli, kadedaid silmi. Sellised läbielamised muudavad elu tõesti külmaks ka soojal ajal, sest hingel on külm, ta väriseb.

Kuid selles hingekülmuses tuleb luuletajale järsku meelde armastus oma kaasinimese vastu. Martin Lipu luulest ja tema elumälestustest jääb mulje, et nende armastavate sõnade objekt on tema kallis abikaasa Lydia, kelle vastu ta on tundnud armastust nende noorpõlvekohtumisest peale. Armastus toob külmetavale hingele alati võidu! Ütleb ju apostel Paulus tuntud armastuse ülemlaulus 1Kr 13, et armastus ei ole kade, ei käitu näotult, et otsi omakasu, armastusel ei ole rõõmu ülekohtust. Ja see armastus on enam kui mehe ja naise vaheline armastus, see on *agape*, taevane armastus. Ja küllap mõtleb 59-aastane Martin Lipp just seda armastust!

Kallis Issand Jeesus Kristus! Tänu Sulle, et sa oled oma surma ja ülestõusmisega avanud tee taevasele armastusele!

Viimane luuletus kõnealuselt tsüklist kannab pealkirja „Kevad kuldne!” Luuletuse mõistmiseks annab palju kaasa teadmine, et Martin Lipp on selle luuletuse kirjutatud 20.02.1922 Tartu haavakliinikus, mille hoone asub tänagi Tartu Toomemäel toomkiriku varemete kõrval. Luuletusest õhkub rõõmsat igatsust kevade järele keset talvist veebruari, ja haigust, mille lõppemist pole kahjuks paista (Martin Lipp sureb veidi enam kui aasta pärast, 08.03.1923). Luuletaja ootab kevadelt õite lõhna ja ilu, rõõmsat laulu, võib-olla lindudelt, aga võib-olla ka mõnelt inimhäälelt.

Kuid tähelepanu pälvib selles luuletuses see, et Martin Lipp ei mõtle ainult omaenda viletsusele. Tema kannatused polegi kõige tähtsamad. Ta ütleb: „Kevad kuldne, kui sa tuled, Ära üksi tule mull', Kahvatand on paljud paled, Tuhat soovi neil on sull'.” Kas mõtleb ta siis oma kaaspatientside peale Tartu haavakliinikus? Või mõtleb ta noore Eesti riigi esimestele võitlustele? Või hoopis nendele, kelle otsivad hinged ootavad pidet usust kolmainu Jumalasse?

Siiski tuleb luuletajale nüüd meelde oma armastatu, kes viibib eemal. Küllap mõtleb Martin Lipp jälle oma abikaasa Lydia peale, kes on kusagil eemal ja tunneb samuti üksindust. Või siis on Lipu mõttes ka mõni tema kolmest tütrest. Igal juhul ootab ta oma armastatuga kohtumist, et sünniks järgmine: „Las' meid kiita päeva ilus, Kiita koidukaste vilus Armu väge, millel sa Süütad ilul’

ilmamaa!” Kaks igatsevat südant tahavad luuletaja kindla veendumuse järgi kiita armu väge, millega kevad süütab ilmamaa uuele ilule! Mulle kangastub siin seos prohvet Hoosea hüüdega Ho 6:3, mida lugesin ka käesoleva jutluse aluseks: „Tundkem siis, püüdkem tunda Issandat: ta tuleb nagu ilus koidupuna; ta tuleb meile nagu vihm, otsekui kevadine vihm, mis niisutab maad.” Ja küllap teab Martin Lipp siin mõelda ka Jeesus Kristusele, kes ütleb Mt 11:28: „Tulge minu juurde kõik, kes olete vaevatud ja koormatud, ja mina annan teile hingamise!”

Seda kõike on Martin Lipu luuletajahinge valanud Püha Vaim, kelle meie Issand Jeesus Kristus on saatnud nelipühapäeval oma kogudusele. Ent Püha Vaim poleks tulnud, kui Jeesus Kristus poleks surnud, üles tõusnud ja läinud tagasi oma taevase Isa juurde. Täname Sind, Issand Jeesus Kristus täna selle eest, et Sa oled kinkinud meie rahvale ja Nõo kogudusele kirikuõpetaja, kelle elu ja looming on kantud usust Sinusse, mehe, kes on oma pärandiga seda usku sütitanud ja lõkkel hoidnud minul ja paljudel teistel!

Aamen.